

Oliy ta'lim muassasalarida kasbiy kompetentlarni shakllantirishda multimedia taqdimotlardan foydalanish xususiyatlari

Toshtemirov Elyor Nuraliyevich
elyor75@mail.ru

O'qituvchisi
Andijon davlat chet tillari instituti

Annotatsiya: Maqolada oliy ta'lim muassasalarida pedagogik faoliyatni amalga oshirish jarayonida multimedia taqdimotlarini tayyorlash va ulardan foydalanishning ayrim jihatlari ko'rib chiqiladi. Hozirgi davrda shaxsning har tomonlama rivojlanishiga, uning mafkuraviy madaniyati, shaxsiy tajribasi, ijodkorligini shakllantirishga xizmat qilishi kerak bo'lgan yangi innovatsion texnologiyalarni yaratish muhim ahamiyatga ega. Ta'limni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari orasida birinchi o'rinlardan biri o'quv jarayoniga axborot texnologiyalarini joriy etish egallaydi, ulardan eng samarali vositasi multimediali taqdimotlar hisoblanadi. Zamonaviy axborot texnologiyalar asrida bu soha kamroq o'rganilgan dolzarb mavzular sirasiga kiradi. Multimedia taqdimotlarini tayyorlash kompyuter savodxonligi asoslari bo'yicha minimal ma'lumotga ega bo'lgan o'qituvchiga o'quv jarayonida samarali foydalanish imkonini beradi. Yaxshi tayyorlangan taqdimot o'quvchilar e'tiborini jalb qilishi, o'quv jarayoniga qiziqish uyg'otishi va materialni o'zlashtirish sifatini oshirishi mumkin. Taqdimotlar o'quv materialini taqdim etishning turli bosqichlarida muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish imkonini beradi. Axborot texnologiyalaridan ijodiy foydalanish o'qituvchilarga darsda materialni taqdim etish shakllarini xilma-xillashtirish, uni qiziqarli va idrok etish uchun qulay qilishga sharo'iy yaratadi. Shu bilan birga, multimediali taqdimotlarning samaradorligi o'qituvchining mahoratiga bog'liqdir.

Kalit so'zlar: axborot texnologiyalari, multimedia, taqdimot, multimedia taqdimotlari.

Особенности использования мультимедийных презентаций при формировании профессиональных компетенций в высших учебных заведениях

Тоштемиров Эльёр Нуралиевич
elyor75@mail.ru
Преподаватель

Андижанский государственный институт иностранных языков

Аннотация: В статье рассматриваются некоторые аспекты подготовки и использования мультимедийных презентаций в процессе реализации педагогической деятельности в высших учебных заведениях. В наше время актуальным является создание новых инновационных технологий, которые должны способствовать общему развитию личности, формированию её мировоззренческой культуры, индивидуального опыта, творчества. Среди приоритетных направлений развития образования одно из первых мест занимает внедрение информационных технологий в учебный процесс, наиболее перспективной из которых считают мультимедийные презентации. В современную эпоху информационных технологий эта область является одной из наименее изученных актуальных тем. Подготовка мультимедийных презентаций позволяет преподавателю, имеющему минимальные знания основ компьютерной грамотности, эффективно использовать их в процессе обучения. Грамотно подготовленная презентация способна привлечь внимание студентов, вызвать интерес к процессу обучения и повысить качество усвоения материала. Презентации позволяют успешно решать проблемы на разных этапах подачи учебного материала. Творческое использование информационных технологий позволяет педагогам разнообразить формы подачи материала на уроке, сделать его интересным и доступным для

восприятия. При этом эффективность мультимедийных презентаций зависит от мастерства преподавателя.

Ключевые слова: информационная технология, мультимедиа, презентация, мультимедийные презентации.

Features of using multimedia presentations in the formation of professional competencies in higher education institutions

Toshtemirov Elyor Nuralievich
elyor75@mail.ru
Teacher

Andijan State Institute of Foreign Languages

Annotation: The article discusses some aspects of the preparation and use of multimedia presentations in the process of implementing pedagogical activities in higher education institutions. Nowadays, it is important to create new innovative technologies that should contribute to the overall development of the individual, the formation of his/her worldview culture, individual experience, and creativity. Among the priority areas of education development, one of the first places is occupied by the introduction of information technologies into the educational process, the most promising of which are considered to be multimedia presentations. In the modern era of information technology, this area is one of the least studied relevant topics. Preparation of multimedia presentations allows a teacher with minimal knowledge of the basics of computer literacy to effectively use them in the learning process. A well-prepared presentation can attract students' attention, generate interest in the learning process and improve the quality of assimilation of the material. Presentations allow you to successfully solve problems at different stages of presenting educational material. Creative use of information technology allows teachers to diversify the forms of presenting material in the lesson, make it interesting and accessible for perception. At the same time, the effectiveness of multimedia presentations depends on the skill of the teacher.

Keywords: information technology, multimedia, presentation, multimedia presentations.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi" ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda ta'lim sifatiga, intellektual imkoniyatlarni maksimal darajada rivojlantirishga, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini puxta o'zlashtirish va shaxsning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirishga alohida e'tibor qaratib keladi.

Ayni paytda chet tillarini o'rgatish va sinfdan tashqari ishlarga yangi multimedia texnologiyalari faol joriy etilmoqda. Oliy va o'rta ta'lim muassasalarini kompyuter texnikasi bilan jihozlash, keyinchalik internet tarmog'iga ulanishga asosiy e'tibor qaratilmoqda. Bunday vaziyatda umuman o'qitish va tarbiyalash jarayonida, xususan, chet tillarini o'qitish jarayonida kompyuterlardan foydalanishning uslubiy asosi va samaradorligi katta rol o'ynaydi. Zamonaviy ta'lim makonida o'qituvchilar boshqacha fikrlaydigan va boshqacha harakat qiladigan avlod bilan ishlashlari kerak. Bugungi kunda yangi avlodning zamonaviy multimedia texnologiyalaridan kundalik hayotda erkin foydalanishi bilan o'qituvchining ushbu texnologiyalarni o'quv jarayoniga integratsiyalash qobiliyati o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish zarurati paydo bo'lmoqda.

Kompyuter bilan ishlashdagi kamchiliklarni bartaraf etishning samarali usuli - bu materiallarni namoyish qilish uchun darsda ekranli doska, proyektor va faqat bitta kompyuterdan foydalanilganda, ma'lum talablar asosida tayyorlangan til materialining multimediyali taqdimotlaridan foydalanishdir. Bu butun auditoriyaning diqqatini jamlashga va ko'rsatilayotgan materialni takrorlashga imkon beradi.

"Multimedia" atamasi birinchi marta 1965-yilda paydo bo'lgan va 70-yillarning oxirigacha o'sha davr uchun g'ayrioddiy bo'lgan va axborot taqdimotining turli turlari va shakllari: slaydlar,

filmlar, videolar, audio fragmentlar, yorug'lik effektlari va jonli musiqalarni tasvirlash uchun faol ishlatilgan. 1970-yillarning oxiri va 1980-yillarning boshlarida multimedia deganda tovush yoki jonli musiqa jo'rligida bir nechta proyektorlardan olingan statik yoki dinamik tasvirlarga asoslangan taqdimotlar tushunilgan (Smirnov, 2003).

"Taqdimot" tushunchasining etimologik tahlili (lotincha *praesentatio*) bu yangi narsaning taqdimoti degan xulosaga kelishimizga imkon beradi. Ma'lum bo'lishicha, multimedia taqdimoti multimedia texnologiyalaridan foydalangan holda yangi narsaning taqdimotidir.

Multimedia vositalari bir vaqtning o'zida ma'lumotlarni turli shakllarda taqdim etadi, ya'ni vizual, og'zaki va eshitish kabi shakllarni o'z ichiga oladi. Multimediali taqdimotlar o'quvchilarni ortiqcha yuklamasiz faol kognitiv va amaliy faoliyatga jalb qilish imkonini beradi, ularni fanga va o'quv jarayoniga qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Buning natijasida talabalar kognitiv, axborot va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantiradi va ularning dunyoqarashi sezilarli darajada kengayadi. Bundan tashqari, multimedia taqdimotlari tematik rejalarida ko'zda tutilgan barcha turdagi darslarda foydalanish uchun moslashtirilishi mumkin: ma'ruzalar, seminarlar, amaliy mashg'ulotlar va hokazo (Demyanenko, 2011).

Taqdimot slaydlaridan foydalanish turli mavzular bo'yicha individual darslarni o'tkazish shakllarini diversifikatsiya qilish imkonini beradi. Ulardan yangi materialni tushuntirish, o'rganilgan materialni mustahkamlash, mustaqil ish soatlarida bajarilgan topshiriqlarni tekshirish, dars davomida olingan bilimlarni baholash va hokazolarda foydalanish mumkin.

Kompyuter sinflarida o'quv va o'quv-metodik materiallarning taqdimot dasturlari ko'rinishida joylashtirilishi talabalarga mustaqil ishlarga ajratilgan soatlarda qo'shimcha darslarda foydalanish imkonini beradi. Multimedia taqdimotlari vizual materialni tizimlashtirishni ta'minlaydi. Bu vaqtni tejash va shu bilan birga bunday materialni har tomonlama taqdim etish imkonini beradi. Bundan tashqari, og'zaki taqdimotni slayd taqdimoti bilan samarali birlashtirib, o'qituvchi talabalarni yaxshiroq nazorat qilishi mumkin (Atadjanova, 2012).

Ko'rinib turibdiki, multimedia taqdimotining yuqorida qayd etilgan afzalliklarini to'liq anglash, ularni samarali va esda qolarli qilish uchun matn, grafik, video va audio materiallar, boshqaruv elementlarini malakali rejalashtirish va tartibga solish mumkin.

Taqdimot dasturini tanlashda foydalanish qulayligi, ma'lumotlarni vizuallashtirish uchun zarur funksiyalarning mavjudligi, turli ishchi asboblarni o'zlashtirish qulayligi kabi omillarni hisobga olish kerak.

O'quv jarayonida multimedia taqdimotlaridan bevosita foydalanish texnologiyasi bir necha bosqichlardan iborat:

- 1) tayyorgarlik;
- 2) dastlabki namoyish qilish;
- 3) namoyish qilish;
- 4) namoyishdan keyingi;
- 5) refleksli (Duarte, Nancy, 2014)

Tayyorgarlik bosqichi zarur materialni tanlash, tahlil qilish va multimedia taqdimotlarini yaratishni o'z ichiga oladi. Ushbu texnologiyani sinab ko'rish jarayonida multimedia taqdimotlarini yaratish algoritmini ishlab chiqish mumkin:

a) yaratilgan multimediali taqdimotlar yordamida hal qilinadigan pedagogik vazifalarni aniqlash;

b) slaydlar yaratishning maqsad va vazifalari haqida fikr yuritish;

v) o'quvchilarning yosh xususiyatlarini va imkoniyatlarini hisobga olgan holda o'qituvchi o'zini o'quvchining o'rniga qo'yish;

d) kompyuterning multimedia imkoniyatlaridan foydalangan holda illyustratsiyalar (rasmlar, tovushlar) tanlash (avval to'plangan ma'lumotlarni qayta ishlash yoki yangi ma'lumotlarni qidirish);

d) multimediali taqdimotlarga qo'yiladigan asosiy talablar asosida matnlar mazmunini o'ylab ko'rish;

- e) multimediali taqdimotlar uchun ssenariy yozish;
- g) zarur kompyuter dasturlari yordamida multimediali taqdimotlar strukturasi yaratish;
- c) animatsiya va ovoz effektlarini qo'llash;
- i) tayyorlangan taqdimotni multimedia taqdimotlariga qo'yiladigan talablarga muvofiq tahlil qilish va baholash;
- v) mumkin bo'lgan kamchiliklarni tuzatish.

O'qituvchi tomonidan materialni namoyish qilish uchun multimedia resurslaridan foydalanish masalalari ko'p qirrali va oson ish emas. Biroq, ma'lumotni taqdim etish uchun xizmat yoki dasturni tanlash foydalanuvchiga bog'liq. Tinglovchilarni-talabalarni qiziqtirish o'qituvchining manfaatlaridan kelib chiqadi. Ko'proq imkoniyatlar va effektlarga ega bo'lgan ko'proq zamonaviy multimedia vositalari qo'llaniladi.

Taqdimotni yaratishda barcha kerakli funksiyalarga ega bo'lgan to'g'ri dasturni tanlash muhimdir. Bugungi kunda ko'plab taqdimot dasturlari mavjud bo'lib, ular quyidagi ilovalarni o'z ichiga oladi:

1. PowerPoint – taqdimotlar yaratish uchun ishlatiladigan grafik dastur;
2. Windows Movie Maker - bu Windows 7 operatsion tizimidagi videofayllarni tahrirlash uchun rus tilidagi dastur bo'lib, o'z foydalanuvchilariga bepul taqdim etiladi. Uning afzalliklari - foydalanish qulayligi, u video, audio va tasvirlarni ham qo'llab-quvvatlaydi. Shuningdek, uning foydalanuvchilari o'z arsenalida juda ko'p turli xil effektlarga ega bo'ladilar; tayyor videoni saqlash va turli formatlarga aylantirish mumkin;
3. Open Office Impress – Microsoft Power Point dasturining analogi;
4. Libre Office Impress Open Office Impressning to'liq analogidir;
5. ProShowProducer va boshqa dasturlar (Robert I.V.2008).

Yuqorida aytilgan taqdimot dasturlaridan eng samaralisi multimedyaning barcha komponentlari - matn, grafik, video va ovozni o'z ishiga olgan Microsoft Office mahsulotidir. Multimedia resursini yaratishning eng oddiy usuli - multimediali taqdimotlar ko'rinishidagi ilovalarni amalga oshiradigan Microsoft Office PowerPoint dasturidan foydalanish. Multimedia komponentlarini (animatsiya, grafika, ovoz va video) amalga oshirish ham boshlang'ich foydalanuvchi uchun maqbul darajada bo'lib, bu Microsoft Office PowerPoint dasturini nafaqat o'qituvchilar, balki maktab o'quvchilari uchun ham ishlatish va o'rganish imkonini beradi. Taqdim etilgan vositalarning keng assortimenti turli darajadagi murakkablikdagi multimedia ilovalarini yaratishga imkon beradi. Bundan tashqari, olingan natijalar erkin *html* formatiga aylantiriladi. Ushbu dastur oddiy va murakkab taqdimotlarni ishlab chiqishda talab qilinishi mumkin bo'lgan zarur imkoniyatlarga ega. Ilova funksiyalarni mukammal tashkil etish bilan qulay interfeysga ega va foydalanuvchiga taqdimotlar bilan ishlash uchun cheksiz imkoniyatlarni taqdim etadi. Aynan shu dastur ta'lim sohasida, jumladan, maktablarda keng tarqalgan.

Keyingi dastur OpenOffice Impress oldingi dasturning bepul analogidir va OpenOffice ofis to'plamining bir qismi hisoblanadi. Dastur funktsionallik jihatidan Microsoft PowerPointdan kam emas va taqdimotlarga turli elementlarni qo'shish imkonini beradi, masalan jadvallar, rasmlar, musiqa va animatsiyalar. Taqdimot dasturining funktsionalligi slaydlar alamshuvini, vaqtni belgilash, sichqonchani bosish amallarini va boshqa sozlamalarni boshqarish imkoniyatini o'z ichiga oladi. Bu o'qituvchilar orasida taqdimotlar yaratish uchun eng mashhur dasturlardan biridir.

LibreOffice Impress - bu LibreOffice tarkibiga kiruvchi OpenOffice Impressning to'liq analogidir. Dastur foydalanuvchiga bir xil funktsiyalarni taqdim etadi. Noldan ham, shablonlardan foydalanib ham taqdimotlar yaratish imkonini beradi. Multimedia taqdimotlarini maxsus effektlar, animatsiya, klip-art va boshqalar bilan yaxshilash mumkin.

ProShowProducer - taqdimotlar va slayd-shoular uchun mashhur dastur bo'lib, multimedia elementlari, animatsiya va turli effektlar qo'shilgan holda yuqori sifatli va samarali taqdimotlar yaratish imkonini beradi. Dastur cheksiz miqdordagi qatlamlardan slaydlar yaratish imkonini beradi. Har bir faylni turli effektlarni qo'shish va standart ishlov berish operatsiyalarini qo'llash orqali

tahrirlash mumkin (*yorqinlikni, kontrastni sozlash* va hokazo). Tayyor taqdimot qo'llab-quvvatlanadigan formatlardan birida saqlanishi mumkin. So'nggi paytlarda taqdimot dasturlari onlayn xizmatlar taqdimotlar yaratish uchun mashhur vositalarga aylanmoqda. Ulardan foydalanish foydalanuvchilarni har qanday dasturiy ta'minotni o'rnatishdan ozod qiladi. Onlayn taqdimotlarni bepul yaratish uchun bizga yoqqan xizmatda ro'yxatdan o'tish kifoya. Bunday xizmatlarning afzalligi - Internet mavjud bo'lgan sayyoramizning istalgan nuqtasida bir xil taqdimot bilan ishlash imkoniyati.

Taqdimot yaratish bo'yicha eng mashhur xizmatlardan biri bu Prezi onlayn xizmati bo'lib, u o'z mohiyatiga ko'ra taqdimotlar yaratish jarayonidan tubdan farq qiladi. Prezi dasturi 2009 yilda Vengriyaning Prezi kompaniyasi mutaxassislari tomonidan ishlab chiqilgan bugungi taqdimotlarni yaratish va namoyish qilish uchun zamonaviy va samarali dasturdir. Butun taqdimotning elementlari bitta slaydda joylashgan bo'lib, ular bir vaqtning o'zida kattalashtiriladi. Foydalanuvchi faqat bitta slayd bilan ishlaydi, muayyan elementlarni kattalashtirish tartibini dasturlaydi va kerakli effektlar va sarlavhalarni o'rnatadi. Ro'yxatdan o'tgan foydalanuvchi 100 MB tarmoq maydoniga ega bo'ladi va darhol interaktiv onlayn taqdimotlar yaratishni boshlashi, ularni mahalliy kompyuterda ko'rish uchun saqlashi va boshqa foydalanuvchilar tomonidan ko'rish uchun shaxsiy veb-saytlarga joylashtirishi mumkin (Ilyasova, 2002).

Prezi taqdimotlari yorqin, rang-barang, original, katta hajmli va shunchaki esda qolarli bo'lib, ular PowerPointga qaraganda g'ayrioddiy, yaxshiroq ko'rinadi. Prezi xizmati bilan ishlashda ma'lumotni taqdim etish uslubi o'zgaradi, dastur o'z imkoniyatlari va material taqdimotining o'ziga xosligi bilan hayratga soladi. Talaba ayniqsa ilgari uchramagan materialga qiziqadi. Va o'qituvchining ushbu materialni g'ayrioddiy shaklda taqdim etishi darsda yorqin taassurot qoldiradi. Prezining asosiy afzalligi shundaki, unda chiziqli bo'lmagan, ko'p darajali taqdimotlarni osongina tayyorlash mumkin; ushbu dasturdagi hamma narsa o'ziga xos zavq bag'ishlaydi. Prezi har qanday turdagi ma'lumotlardan - matn, ovoz, video, rasmlar, diagrammalar, flesh-animatsiyaga ega ob'ektlar va boshqalardan foydalanish imkonini beradi. Xizmatda juda ko'p sonli shablon mavjud bo'lib, bu dastur bilan ishlashda qulaylik yaratadi. Ma'lumotlarni masshtablash, istalgan yo'nalishda aylantirish, kattalashtirish va kichraytirish, ko'chirish, ramkalarga guruhlash va ko'rsatish uchun ma'lum bir ketma-ketlikda joylashtirish mumkin. Barcha rasmlar, sarlavhalar va videolar dinamik va samarali harakat qilishimiz mumkin bo'lgan yagona makonni tashkil qiladi. Prezi bizga butun taqdimotni bitta rasmga yig'ish va shu bilan birga 3D tasvir effektlaridan foydalangan holda taqdimotning alohida elementiga e'tibor qaratish imkonini beradi. Sinfda bunday taqdimotlardan foydalanish materialni taqdim etishda asosiy va ikkinchi darajali narsalarni ajratib ko'rsatishga imkon beradi va ob'ektlar orasidagi navigatsiyani guruhlash sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatishga imkon beradi. Keyinchalik, bu o'quvchilarning nafaqat vizual-majoziy, balki mavhum mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi (Kuzmich, 2014).

Xulosa qilib aytganda, taqdimotlar yaratish muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarni sezilarli darajada oshiradigan muhim vositadir. Yaxshi tuzilgan va vizual jozibali taqdimot nafaqat tadqiqotining asosiy g'oyalari va natijalarini yaxshiroq yetkazishga yordam beradi, balki o'qituvchining tahliliy fikrlash va taqdimot qila olish qobiliyatini namoyish etadi. Taqdimot shunchaki ishdagi faktlar haqida ma'lumot bermaydi, balki vizual ma'lumotlar bilan tasdiqlangan tadqiqotning eng muhim jihatlarining qisqacha mazmunini tushunishga imkon beruvchi didaktik vosita ham hisoblanadi.

Samarali taqdimot yaratish ma'lumotlarga e'tibor berishni va ularni tinglovchilar tomonidan qanday yaxshi qabul qilinishini tushunishni talab qiladi. Bu shuni anglatadiki, talabalar e'tiborini jalb qilish va materialni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam berish uchun har bir slayd asosli, qisqa va vizual tarzda jozibali bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 23.09.2020 yildagi O'RQ-637-son.

2. Атаджанова, А.Ш. (2012). Роль и функции мультимедийных презентаций в преподавании технических предметов. В *Сборник материалов VIII Виноградовских чтений в Республике Узбекистан* (с. 254–255). Ташкент.
3. Демяненко, А.Д. (2011). *Нравственное воспитание студентов неязыкового вуза*. Киев.
4. Дуарте, Н. (2014). *Искусство создания выдающихся презентаций*. М.: Манн, Иванов и Фербер.
5. Ильясова, Т.В., & Гладышена, Ю.Л. (2002). *Виртуальная наглядность: психологические особенности её восприятия*. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена.
6. Кузьмич, В.В. (2014). Технология Prezi – новый стиль подачи информации. В *Сборник материалов научно-технической конференции*. Мн.: РИВШ.
7. Роберт, И.В. (2008). *Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования*. М.: Школа-Пресс.
8. Смирнов, В.А., & Соломин, В.П. (2003). Использование компьютерных технологий при очной форме обучения общеобразовательным предметам [Электронный ресурс]. <http://ito.edu.ru>